

С Т А Н О В И Щ Е

от проф. д.ф.н. Лилия Крумова – Цветкова,
член на научно жури в конкурс за заемане на академичната длъжност
„ПРОФЕСОР”, обявен от ЮЗУ в ДВ, бр. 40 от 29.05.2012г.

Относно: научната, научно-приложната и професионално-академичната дейност и
продукция, представена от участника в конкурса доц. д-р Драгомир Ганчев Лалчев

I. Доц. д-р Драгомир Ганчев Лалчев е завършил специалността Българска филология във Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий”. Като учен израства в Института за български език при БАН, в който работи като научен сътрудник през периода 1976-1994 г. От 1995 г. е доцент в Катедрата по български език на Филологическия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски”, Благоевград. Научните му интереси са в областта на ономастиката, историческата лексикология и лексикография, фразеологията, етнолингвистиката, етимологията. Има 17 години преподавателски стаж. Води лекционни курсове в ЮЗУ по Историческа етнолингвистика, Балканска ономастика, Лексикология и лексикография на българския език, Съвременен български език. Морфология, Писмена и говорна култура и др. Ръководител е на Лаборатория за лингвистична демография на Балканите и създава ново научно направление в ЮЗУ – Балканска ономастика. Той създава и кадри за това научно направление. Под неговото научно ръководство успешно са защитени 16 дипломни работи по топонимия.

II. Основните научни изследвания на Драгомир Лалчев са в областта на **ономастиката**. Той има безспорен принос в събирането и научната обработка на топонимията в Югоизточна България и Източна Тракия. Хабилизационният му труд **„Исторически обекти и лингвистична хронотопия на исихазма в Източна Тракия”**, 287 стр., В. Търново, 2012 г., е труд с интердисциплинарно съдържание, в основната си част посветен на историческата топонимия на райони от Източна Тракия, намиращи се извън държавните граници на България. Авторът е проучил редица исторически обекти - крепости и църкви, скални гробници и колони, отшелнически килии и др., събрал е ценен топонимен материал, свързан с дейността на монасите исихасти от XIV в. Чрез лингвистичен анализ на средновековната топонимия, събрана на терен или извлечена от исторически извори, Др. Лалчев предлага свое виждане за локацията на областта Парория и Синаитовия манастир от XIVв., както и на книжовния център на религиозно-философското движение исихазъм, основан от Теодосий Търновски в местността Кефаларево, който е оставил отпечатък в духовната култура на България и на цяла Източна Европа. Чрез своите многогодишни дирения авторът открива рядък и ценен топонимичен материал, както и множество останки от материалната култура на миналото и с това допринася за разширяване и допълване на лингвистичната и на археологическата карта на този район, разкрива нови страни от средновековната история и културно-историческото наследство на Източна Тракия.

За целите на своя труд Др. Лалчев е проучвал културно-исторически паметници и е събирал материал в условията на чужда държава, на места, където доскоро достъпът е бил

ограничен. Това е трудна задача, изпълнена успешно, и усилията и резултатите на автора заслужават адмирации и висока оценка.

Монографията **„Местните имена в Тополовградско (Сакарски регион)”**, 267 стр., Изд. „Фабер”, Велико Търново, 2010г. също така е свързана с Югоизточна България. В нея се анализират събрани на терен собствени географски имена. Извършен е фонетичен, морфологичен и структурно-семантичен анализ на топонимите. Приложен е Етимологичен речник на местните имена в Тополовградско, съдържащ 2940 имена. Несъмнено изследването е принос към българската ономастика, към историческото езикознание и културна история на България.

Под печат е трудът на Др. Лалчев **„Праславянски императивни модели *nomina composita* в балканската топонимна система”**, ч. I, 130 стр., Изд. „Фабер”, Велико Търново. Изследването се базира на корпус от около 2700 имена със славянски произход от териториите на страните от Балканския полуостров, основно от България. Това е архаичен модел от праславянската епоха от VI-VII в. Анализът на тези композитни топоними (от типа *Чуйпетел*, *Плачидол*) хвърля светлина върху славянската етнодемография и народопсихология.

Драгомир Лалчев е автор е на други интересни изследвания в областта на топонимията - по темата на хабилитационния труд (студията **„Одринска Тракия – вековен кръстопът на древните балкански цивилизации”**, 35 стр., статиите **„Новооткрит скален манастир в Странджа, свързан с исихазма през XIV в.”** (2005), **„По следите на легендарната Парория”** (под печат), **„Новооткрит писмен паметник при крепостта Хераклея край с. Раклица, Лозенградско”** (2009) и др.), върху топонимията на Западните български покрайнини (статията **„Топоними от старинни апелативи в ономастичната система на Босилиградско”** – в съавторство), върху славянски и балканоромански топоними, върху епиграфски паметници и др.

Като лексиколог и лексикограф имам основание да дам висока оценка на **лексикографската работа** на доц. Др. Лалчев. В продължение на 17 години той е член на авторския колектив на академичния многотомен тълковен **Речник на българския език**, фундаментален труд с неопценимо значение за българския език, история и култура. Автор е на 211 печатни страници от този труд: в т. X на частта *навечер - навождане*, в т. XI – *опачница – отърлен* и в т. XII - *петнайсетина – пиластър*. Работата в този речник изисква задълбочени познания в областта на граматиката (по отношение на глаголните категории вид, време, преходност, залог) и лексикалната семантика, както и умение за разработване на семантичната структура на думата. Авторът трябва да има усет за нюансите в значенията, за системните синонимни и антонимни връзки на лексиката, да има способността да долавя конотативните характеристики и стиловата ангажираност на отделните лексеми и значения. Несъмнено Драгомир Лалчев притежава тези знания и умения, тъй като речниковите му статии са изработени с професионализъм.

В авторската му част преобладава глаголна лексика. Словникът му е съставен в голямата му част от префигирани глаголи с префиксите *на-* и *о-*. Лексикалната интерпретация на префигираните глаголи изисква придържане към определен модел, който отчита значенията на префикса, като съответно включва и значението на основата. Когато основният, мотивиращият глагол е полисемантичен, това създава проблем, който изисква опитност на автора. Авторът се е доказал като добър лексикограф. При обработката на лексикалните единици е трябвало да решава многобройни граматични и лексикално-семантични въпроси. При много от глаголите в неговата част се наблюдава

омонимия (омонимни двойки има при *навивам (се)/ навия (се)*, *навиквам / навикна*, *навирам / навра*, *нависвам / нависна*, *навръщам / навърна*, *навързвам / навържа* и мн. др.).

Проблеми от семантично естество е решил сполучливо при думи, най-вече глаголни единици, със сложна семантична структура. Напр. с развита полисемия са глаголите *опъвам (се) / опъна (се)* с 16 значения на преходния и 8 значения на глагола със *се*, *опирам (се) / опра (се)* с 15 значения на преходния и 7 значения на непреходния глагол, *оправям (се) / оправя (се)* с 14 значения на преходния и 15 значения на непреходния, *определям / определя* с 14 значения, *нея* с 12 значения, съществителното *опашка* с 12 значения и мн. др. Това са лексикални единици, за които има огромен материал от лексикалните корпуси, разработването на които е свързано с много усилия и умения. В съответствие с концепцията на речника се отчита задължителната или типичната съчетаемост на думата в определено значение, характерните синтактични позиции.

Богато и последователно, от теоретичните позиции на българската фразеологична школа, е представена фразеологията към лексикалните единици като *опашка* (с 60 фразеологични съчетания), *нея*, *тикая*, *печат*, *печеля*, *опирам / опра* и под.

Драгомир Лалчев проявява изследователски интерес към **фразеологията**, по-точно към етимологическото проучване на фразеологични единици. Това е твърде слабо застъпена насока в нашето езикознание. Лалчев предлага интригуваща етимология на фразеологизмите *гори тилилейски*, *гола вода* и *правя се на амте*, които са с неизяснен произход и недостатъчно добре представени в българските фразеологични и тълковни речници. (Вж. статиите „**За произхода и значението на фраземите гори тилилейски и гола вода**” – 2000 г., „**Към етимологията на балканската фразеология**” – 2009).

Към богатата изследователска дейност на кандидата трябва да се добавят и други негови заслуги - редакторска и организационна дейност, участие в конференции, симпозиуми и изложби.

Заключение: Теоретичните изследвания, научно-приложната и преподавателската дейност на Драгомир Лалчев го представят като учен със задълбочени познания и професионални качества, достоен да бъде избран за професор. Ето защо убедено подкрепям неговата кандидатура и предлагам да бъде избран за професор в Катедрата по български език на Филологическия факултет при Югозападния университет.

Проф. д.ф.н. Лилия Крумова - Цветкова